

6 Verenigd rond de factor arbeid

Oprichting AWWN als ZW-V

'Tegenover de verenigingen van de arbeiders achtte men het gewenst een vereniging van werkgevers te vormen, niet om dan gezamenlijk een reactionaire politiek te voeren, doch om bij de voortdurende veranderingen die in loonen en arbeidstijden moesten worden aangebracht, zoveel mogelijk uniformiteit te brengen en te waken tegen het inwilligen van eischen van arbeiderszijde, welke noodgedwongen, of zonder behoorlijk onderzoek toegestaan, op den duur voor de bedrijven niet te dragen zouden zijn.' Dit was een van de overwegingen van de Zaanse fabrikanten om in 1919 hun krachten te bundelen in de ZW-V.

Werkgeversorganisaties ontstonden vooral als reactie op de steeds machtiger wordende werknemersvakbonden. Met name in bedrijfstakken met veel arbeidsconflicten stapten ondernemers over hun afkeer om zich te organiseren heen. Rond 1900 waren er zo'n 24 landelijke en 134 lokale werkgeversverenigingen, meestal georganiseerd per sector. De aangesloten leden steunden elkaar bij stakingen.

Het ontstaan van AWWN past in dit patroon. Op 20 juni 1919 vond op initiatief van een groep Zaanse industriëlen (E. Honig, H.P. Dekker en W.F. Bloemendaal) de oprichting plaats van de Zaanse Werkgevers-Vereeniging (ZW-V). De ZW-V moest tegenwicht bieden aan de groeiende invloed van de vakbonden in de regio. Veertien fabrikanten uit negen verschillende nijverheidssectoren sloten zich aan. De organisatie richtte zich eerst alleen op de Zaanstreek, maar al na enkele maanden werden de activiteiten uitgebreid naar het hele land. De naam veranderde mee, Zaanse Werkgevers-Vereeniging werd Algemene Werkgevers-Vereeniging (AW-V).

Een jaar na oprichting telde AW-V 71 leden. De werkgeversvereniging wilde zich in eerste instantie ook richten op het

behartigen van de commerciële belangen van de leden en het beïnvloeden van het overheidsbeleid op het gebied van handel en industrie. Daarvoor bleek de heterogeniteit van de achterban echter te groot, de belangen liepen te veel uiteen. Bovendien was in 1899 al de Vereniging van Nederlandsche Werkgevers (VNW), een van de voorlopers van het huidige VNO-NCW, opgericht, met als doel het beïnvloeden van de politieke besluitvorming – oftewel lobbyen voor ondernemersbelangen.

Daarom beperkte AW-V zich tot datgene wat alle leden bond: de factor arbeid. AW-V concentreerde zich op lonen en andere arbeidsvoorwaarden. Leden werd op het hart gedrukt daarover zelf geen onderhandelingen te voeren met de bonden. Dit deed AW-V – dat wil zeggen: de leden van het Dagelijks Bestuur. Uitgangspunt met betrekking tot de loonvorming was dat dit niet werd bepaald 'door de wet van vraag en aanbod voor elke onderneming afzonderlijk', AW-V streefde naar 'algemeen loonbeleid voor een streek'. De contributie bedroeg 100 gulden, en daar bovenop hief AW-V een bijdrage van 1 procent van de loonsom.

AW-V was een zuivere werkgeversorganisatie. De focus lag op de omstandigheden waaronder arbeid werd verricht: arbeidsvoorwaarden, personeelszaken, arbeidswetgeving en dergelijke. Een werkgeversorganisatie is anders van karakter dan een ondernemersorganisatie, die zich richt op de economische aspecten van ondernemen. In de literatuur spreekt men ook wel van sociale en economische organisaties van ondernemers. In de praktijk is het onderscheid vervaagd. Sociale en economische aangelegenheden zijn te onderscheiden, maar niet te scheiden. AWWN, de opvolger van AW-V, is dus nog steeds een echte werkgeversorganisatie. Daarvan is er maar één in Nederland.

Het bestuur van AW-V en de secretarissen in 1924, als de Duitse filosoof dr. Oswald Spengler (uiterst links in het voertuig) op bezoek is. De AW-V'ers van links naar rechts: J.W. Dekker, ir. B. Bölger, W.F. Bloemendaal, mr. F.H.A. de Graaff (tweede secretaris), J.A. Dekker en mr. dr. J.J.M. Noback (eerste secretaris).

DE ZAANSTREEK ROND 1919

Halverwege de negentiende eeuw stonden er langs de Zaan nog zo'n 350 industrie-windmolens – kleine, ambachtelijke, gespecialiseerde bedrijven. De industrialisatie kwam in de Zaanstreek relatief laat op gang. De molenbedrijven stapten pas vanaf ongeveer 1890 het tijdperk van stoomkracht en motoren binnen, en gingen over op fabrieksmatige productie. En die vernieuwingsslag lokte weer nieuwe industrieën naar

Zaandam en omgeving. In 1919, het oprichtingsjaar van de ZW-V, is de bedrijvigheid in de Zaanstreek dan ook buitengewoon veelzijdig. Zo zitten er houtzagerijen en -schaverijen, houtverwerkende bedrijven, scheepswerven, papierfabrieken, producenten van eetbare en industriële oliën, machinefabrieken en machineherstelplaatsen, metaalbedrijven (o.a. de productie van wapens en munitie in Hembrug – de latere Artillerie

Inrichtingen), verfmakers, allerhande emballagefabrikanten (papierwaren, kisten, zakken en blik), zeepfabrikanten, de parfumerie- en essencefabriek, de linoleumfabriek, sigarenmakerijen, koffiebranderijen, en een indrukwekkende hoeveelheid voedingsbedrijven (o.a. koek, beschoot, banket, cacao, chocolade, rijst en suikerwerk). In 1920 was 57 procent van de Zaanse arbeiders werkzaam in de industrie.

De voormalige zeepziederij in Wormerveer, beter bekend als de Adelaar. Het bedrijf was eigendom van de handelsvennootschap onder firma Jan Dekker, dat in 1919 onder leiding stond van drie nazaten – onder wie J.W. Dekker, de eerste voorzitter van AWWN.

Een lossersploeg bij de papierfabriek van Van Gelder en Zonen, in Wormer in 1928.

